

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ
СЛУЖБИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ
ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
СЕРІЯ: ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ**

Виходить чотири рази на рік

Заснований у 2000 році

№ 2(4)/2016

УДК 159.9:355;37.015.3

ББК 68.68

З-41

Засновник і видавець:

**Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького.**

Рекомендовано до друку рішенням ученої ради Національної академії
Державної прикордонної служби України від 19.05.2016, протокол № 13.

Редакційна колегія:

головний редактор – доктор психологічних наук, професор О. Ф. Волобуєва;

відповідальний секретар – кандидат психологічних наук Ю. В. Франчук.

Члени редакційної колегії:

доктор психологічних наук, професор О. А. Матеюк; доктор психологічних наук, професор В. О. Лефтеров; доктор психологічних наук, професор В. І. Осьодло; доктор психологічних наук, професор Є. М. Потапчук; доктор психологічних наук, професор О. Д. Сафін; доктор психологічних наук, професор М. І. Томчук; доктор психологічних наук, старший науковий співробітник С. Б. Олексієнко; доктор психологічних наук, доцент К. В. Олександренко; кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник О. Ю. Андрощук.

Збірник наукових праць Національної академії Державної прикор-
З-41 **донної служби України. Серія: психологічні науки. – Хмельницький :**
Видавництво НАДПСУ, 2016. – № 2(4). – 268 с.

У збірнику наукових праць уміщено наукові публікації вчених та науково-педагогічного персоналу академії й інших навчальних закладів та наукових установ. Призначений для ознайомлення громадськості з результатами наукових досліджень. Розрахований на науковців, педагогів та тих, хто цікавиться проблемами сучасної науки.

УДК 159.9:355;37.015.3

ББК 68.68

© Видавництво НАДПСУ, 2016

Зміст

<i>АГАЄВ Н.</i> Негативні психічні стани військовослужбовців у бойових умовах: класифікації, визначення, ідентифікація.....	5
<i>БАГАС О., КОВАЛЬЧУК Р.</i> Конфлікти в спортивному колективі та шляхи їх вирішення.....	24
<i>БОРОВИК Л., ДЕМ'ЯНЮК К.</i> Психологічні особливості формування технічного мислення та уяви у курсантів-прикордонників під час викладання загальнонаукових та інженерних дисциплін	34
<i>БУЛГАКОВА О.</i> Особливості взаємозв'язку показників, що характеризують психологічну готовність студентів до соціальної взаємодії.....	48
<i>ГРИЦИНА О.</i> Сутність і структура психічної стійкості керівника органу охорони державного кордону.....	64
<i>ЄРЬОМЕНКО Д.</i> Комплексна програма відновлення психологічної стійкості прикордонників та результати її перевірки	75
<i>ЖУРАВЛЬОВ В.</i> Особливості прийняття управлінських рішень керівниками органів охорони державного кордону: організаційно-психологічний аспект.....	87
<i>КАМИНІН М.</i> Співвідношення показників ревнощів та ідентичності особистості.....	100
<i>КОЛЕСНІЧЕНКО О., ПРИХОДЬКО І., МАЦЕГОРА Я., ЮР'ЄВА Н.</i> Прогнозування психологічної готовності до ризику фахівців екстремальних видів діяльності	115
<i>КОМАР Т.</i> Методологічна рефлексія концепції та моделі професійної зрілості фахівця.....	139

УДК 159.9:355/351.74

Олександр КОЛЕСНІЧЕНКО,

*кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
Національна академія Національної гвардії України, м. Харків*

Ігор ПРИХОДЬКО,

*доктор психологічних наук, старший науковий співробітник,
Національна академія Національної гвардії України, м. Харків*

Яніна МАЦЕГОРА,

*кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
Національна академія Національної гвардії України, м. Харків*

Наталія ЮР'ЄВА,

*кандидат психологічних наук,
Національна академія Національної гвардії України, м. Харків*

ПРОГНОЗУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО РИЗИКУ ФАХІВЦІВ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено проблемі прогнозування психологічної готовності до ризику фахівців екстремальних видів діяльності. Наведено докладний аналітичний огляд інтерпретації поняття “психологічна готовність до ризику” різними вченими. Подано власне розуміння цього поняття, яке є складною динамічною системою, що відображає здатність особистості виконувати службово-бойові завдання в екстремальних умовах, її спроможність зберігати на високому рівні власну боєдатність, структуру якої складають ком-

© Колесніченко О., Приходько І., Мацегора Я., Юр'єва Н.

поненти: самовладання, професійна ідентичність, військова товарицькість та здатність до вольового зусилля. Наведені результати узагальнення змінних, що визначають психологічну готовність до ризику військовослужбовців Національної гвардії України, за допомогою регресійного аналізу.

Ключові слова: *психологічна готовність до ризику, рівняння регресії, модель психологічної готовності до ризику, самовладання, професійна ідентичність, військова товарицькість та здатність до вольового зусилля.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Військовослужбовцям Національної гвардії України (далі – НГУ) доводиться виконувати службово-бойові завдання в умовах екстремальних ситуацій, які характеризуються дефіцитом часу; швидкоплинністю та мінливістю обстановки; загрозою для здоров'я та життя; інформаційним перевантаженням або недостатністю необхідної інформації; монотонністю і одноманітністю виконуваних дій; раптовістю виникнення екстремальної ситуації і, як наслідок, смисловою невизначеністю, що робить актуальними дослідження їх психологічної готовності до ризику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. На сьогодні існує низка наукових досліджень, які розкривають сутність поняття “психологічна готовність до ризику”, визначають її особливості у представників ризиконебезпечних професій, у тому числі і військовослужбовців [1; 7; 8; 10; 11; 14], проте відкритим залишається питання прогнозування готовності до ризику військовослужбовців, яке є важливим як для визначення надійності, так і для попередження розвитку негативних емоційних станів, деструкцій у військовослужбовців, які залучаються до бойових дій, виконання службово-бойових завдань в екстремальних умовах.

Мета статті – узагальнити психологічні складники, які визначають готовність до ризику військовослужбовців НГУ.

Виклад основного результату дослідження. Теоретичний аналіз термінологічного поля поняття “ризик” показав, що вчені традиційно

поєднують об'єктивні (характеристики ситуації) та суб'єктивні (характеристики суб'єкта діяльності) категорії.

Так, А. І. Петімко, В. Л. Зверев указують, що “якщо немає загрози, то немає і ризику. Для того щоб існував ризик, необхідна небезпека або принаймні небажаність можливого результату” [12].

Н. Луман (N. Luhmann) робить акцент на тому, що визначення ризику залежить від суб'єкта, який потрапляє в ситуацію невизначеності: для одних людей ситуація буде сприйматись як ризикована, для інших – як небезпечна [9].

У психології праці та інженерної психології центральним питанням у дослідженнях ризику є надійність і продуктивність діяльності, особливо в таких професіях, де є високий рівень екстремальних ситуацій і дуже значуща ціна помилок людини (наприклад, діяльності людини як оператора складних систем управління, у процесі прийняття рішень тощо).

У цих галузях психології ризик досить часто пов'язується з вибором такого варіанта дій (рішення), який може йти в розріз з інструкціями, наказами, правилами. Причому, якщо невиконання або відхилення від обов'язкових приписів призведе до вдалого результату (успіху) діяльності, то оцінка даного варіанта рішення може бути позитивною і навіть високою. Однак у разі невдачі фахівцю може бути пред'явлено звинувачення якнайменше в порушенні вимог інструкцій. Цим же буде пояснюватися і невдалий результат усієї діяльності [3].

А. Я. Билиця вважає, що вихідним пунктом і основною ознакою виправданого ризику є діяльність, яка починається з усвідомлення ситуації ризику, прийняття того або іншого рішення і закінчується реалізацією однієї з наявних альтернатив [2]. На думку автора, відмінність ризику обґрунтованого, який оцінюється як невід'ємне право професіонала, від ризику необґрунтованого, що є певним елементом авантюризму, полягає в тому, що обґрунтований ризик можна розглядати як необхідність дії в умовах об'єктивної невизначеності, властивої даній ситуації, а необґрунтований ризик – це результат небажання чи суб'єктивного невміння розрахунковим шляхом знизити цю невизначеність.

В. А. Петровський [13] виділяє два види вияву ризику: мотивованого (ситуативного) ризику, коли люди ризикують заради досягнення певних вигод (виграшу, одержання схвалення тощо), і невмотивованого (безкорисливого) ризику. Мотивований ризик є засобом адаптації, пристосування суб'єкта до ситуації і діючої в ній небезпеки. Невмотивований ризик, на думку автора, спрямований не на пристосування до небезпеки, а на протидію їй, на усунення цієї небезпеки. Тобто суб'єкт не уникає небезпеки, не відмовляється від ризику, а спеціально вибирає небезпечний варіант дій для того, щоб довести свою здатність і в цій ситуації зберігати безпеку. У результаті суб'єкт своєю ризикованою поведінкою ніби зрушує “демаркаційну” лінію діючих обмежень, розширює сферу своєї діяльності, показує свої можливості безпечно діяти в більш широкій сфері.

Проведене теоретичне дослідження показало, що поняття “готовність до ризику” набуло поширення в роботах учених у 1960–70-х рр., спрямованих на визначення передумов виникнення нещасних випадків.

Сучасні дослідники професійної діяльності екстремального профілю розглядають “готовність до ризику” у структурі психологічної готовності працівників небезпечних і шкідливих професій [1; 10; 11; 14].

Н. С. Левінцова, досліджуючи психологічні особливості поліцейських, установила, що їх готовність до ризику пов'язана із відчуттям приналежності до своєї соціальної групи [8]. Дослідниця вказує, що поліцейський готовий ризикувати, якщо відчуває підтримку своєї групи. Автор визначила, що у співробітників з високою готовністю до ризику відзначається також висока емоційна стійкість. Співробітники поліції з низьким рівнем готовності до ризику більш схильні до пасивності, до замкнутого способу життя, до переживань і тривоги, більш інертні і замкнуті.

Т. В. Грязнова вказує, що готовність до ризику взаємопов'язана з особистісними рисами людини, які характеризують комунікативну (товариськість, схильність до домінування), емоційно-вольову (упевненість у собі, незворушність, радість) сфери та інтелект [4; 5]. Крім цього, автор визначила, що основними механізмами готовності

до соціального ризику в професійній діяльності керівників (у дослідженні брали участь керівники вищої ланки залізничного транспорту) є механізм ідентифікації та соціальна сміливість [4]. Функцією механізму ідентифікації є синхронізація особистості зі своєю соціальною роллю і забезпечення її готовності до ризику (відповідно, чим більше наявні особистісні якості людини відповідають “ідеальному” образу фахівця, тим вище у неї рівень готовності до ризику). Соціальна сміливість виступає як інтегральний механізм готовності до ризику, який включає в себе: соціальний інтелект, упевненість у собі, здатність ризикувати, що в ситуаціях ризику виявляється в активізації соціальної взаємодії, прогностичності аналізу ситуації і підвищенні одночасно мотивації до досягнення успіху та мотивації уникнення невдач [4].

М. О. Кленова пов’язує готовність до ризику з процесами адаптації [6]. Вона встановила, що готовність до ризику залежить від рівня адаптації: чим він вищий, тим вище і схильність до ризику, чим більше людина адаптована в соціальному світі, комфортніше відчуває себе в ньому, тим більше вона схильна до ризику. Готовність до ризику як психологічний стан виявляється за наявності емоційного комфорту. У результаті досліджень автор сформулювала готовність до ризику як зовнішню щодо самого акту ризику надситуативну мотивацію, яка обумовлює прийняття рішення про ризик, та в загальному розумінні як здатність до прийняття виважених адекватних рішень та дій з опорою на власний потенціал в умовах невизначеності та ймовірних небезпек, відповідальність за їх результати та наслідки.

С. І. Яковенко, Т. М. Яковенко вважають, що психологічна готовність військовослужбовців до виконання службово-бойових завдань є послідовністю взаємопов’язаних процедур і дій [15]:

усвідомлення своїх потреб, вимог суспільства, колективу чи поставленого іншими людьми завдання;

усвідомлення цілей виконання завдань, вирішення яких призведе до задоволення потреб або виконання поставленого завдання;

осмислення та оцінка умов, в яких будуть відбуватися майбутні події, актуалізація досвіду, пов'язаного з вирішенням завдань і виконанням вимог подібного роду;

визначення на основі досвіду та оцінки майбутніх умов діяльності найбільш раціональних і можливих (допоміжних) способів вирішення завдань чи виконання вимог;

прогнозування вияву своїх інтелектуальних, емоційних, мотиваційних і вольових процесів, оцінка співвідношення своїх можливостей, рівня домагань і необхідності досягнення певного результату;

мобілізація сил відповідно до умов і завдань, самонавіювання віри в успішне досягнення мети.

На думку Ю. О. Бабаян, Л. О. Грішман, психологічна готовність військовослужбовців є основним компонентом їх готовності до бойових дій. Вона припускає, по-перше, усвідомлення військовослужбовцем відповідальності за долю Батьківщини, рідних, близьких, впевненість у собі, своїх товаришах, бойовій техніці і зброї; по-друге, бажання боротьби, прагнення випробувати себе, долати свої слабкості, домогтися перемоги над противником [1].

Спираючись на вищевказані та власні наукові дослідження військовослужбовців НГУ, які мають досвід бойових дій, співробітники науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності НГУ розробили семантичний диференціал (перелік антонімічних пар) для реконструкції сприйняття поняття "готовність до ризику" у свідомості військовослужбовців НГУ. Отримані результати було узагальнено за допомогою факторного аналізу. Цей етап дослідження докладно описано у публікаціях співробітників лабораторії [7]. У таблиці наведено розроблену структуру психологічної готовності до ризику військовослужбовців НГУ та психодіагностичні методики для дослідження її компонентів.

**Структура психологічної готовності до ризику
військовослужбовців НГУ**

та психодіагностичні методики для дослідження її компонентів

Назва компонентів	Здатність до вольового зусилля	Військова товариськість	Професійна ідентичність	Витримка (самовладання)
Зміст компонентів	Здатність швидко виробляти та реалізувати план дій відповідно до мінливої ситуації (рішучість, сміливість, воля)	Здатність у стресовій ситуації приймати допомогу та довіряти товаришам (довіра, толерантність, товариськість)	Прагнення дотримуватися цінностей своєї соціальної групи (патріотичність, законослухняність та професійна гідність)	Здатність утримуватися від імпульсивних дій (організованість, дисциплінованість, обережність)
Психодіагностичні методики	“Здатність до самоврядування” (Н. М. Пейсахов); “Стиль саморегуляції поведінки” (В. Моросанова); “Локус контролю” (Є. Г. Ксенофонтова)	“Методика інтерперсональної діагностики міжособистісної поведінки” (Л. М. Собчак)	“Шкала фашизму” (Т. Адорно, Є. Френкель-Брунсвік, Д. Левінсон, Р. Сенфорд); “Тест-опитувальник особистісної зрілості” (Ю. З. Гільбух)	“Особистісні чинники прийняття рішень”; “Вольові якості особистості” (М. В. Чумаков), “Ситуативне дослідження страху” (О. Ф. Чернавський)
16-факторний опитувальник Р. Кеттелла				

Перший і четвертий компонент психологічної готовності до ризику пов'язані з функцією саморегуляції активності в умовах небезпеки, у тому числі і з активуючою та гальмівною функціями волі. Фізіологічним підґрунтям цих компонентів є особливості взаємодії підкоркових структур (лімбічної системи, мигдалини) та кори головного мозку в умовах небезпеки. Відповідно розподіл методик між 1 та 4 компонентами є умовним, оскільки їх можна віднести до обох. Інші два компоненти відображають той факт, що військовослужбовці усвідомлюють свою приналежність до професії колективного типу з високою соціальною значимістю і, відповідно, у разі прийняття рішення про ризиковані дії вони враховують зовнішні ресурси (досвід, допомогу, поділ відповідальності тощо), що надає їм ця приналежність.

Крім того, професійна ідентичність дозволяє концентрувати військовослужбовцям свої внутрішні та зовнішні ресурси навколо інтеріоризованих професійних цінностей, запозичувати досвід, мотивацію, особливості ставлення своєї професійної групи до дій (розробки плану дій, спонукання тощо) у небезпечних умовах. І в цьому значенні показники за “Шкалою фашизму” свідчать не стільки про антидемократичність особистості військовослужбовця як такої, скільки про зосередженість на цінностях своєї соціальної групи. Шкали методики Р. Кеттелла використовуються для опису усіх чотирьох компонентів психологічної готовності до ризику.

За допомогою вказаних психодіагностичних методик було обстежено понад 750 військовослужбовців НГУ. У досліджуваній виборці досить рівно представлені категорії офіцерів, військовослужбовців військової служби за контрактом та строкової служби. На кожного військовослужбовця було отримано оцінку безпосереднього командира щодо їх готовності до ризику. Вона виступила як залежна змінна в рівняннях регресії, що були використані для узагальнення даних, та психологічних показників, отриманих за вищепереліченими психодіагностичними методиками, які виступили як незалежні змінні.

Аналіз дозволив розробити рівняння регресії для прогнозування готовності до ризику військовослужбовців НГУ (без поділу їх на категорії).

Готовність до ризику військовослужбовців НГУ = 372,919 – 0,972VAR2 – 2,443VAR19 – 3,847VAR26 – 0,537VAR31 + 1,610VAR38 – 1,254VAR39 – 1,814VAR40 + 0,647VAR46 – 1,772VAR49 – 1,662VAR50 + 2,969VAR51 – 3,020VAR52 – 2,353VAR54 + 2,438VAR55 – 1,928VAR70 – 2,405VAR74 + 1,297VAR76 – 2,915VAR79 – 5,682VAR82 + 5,186VAR90 – 3,690VAR91 + 5,248VAR101 + 0,31, де 372,919 – константа; VAR2 – “Інтернальність у судженнях про життя взагалі” (“Локус контролю”); VAR19 – “Ініціативність”, VAR26 – “Цілеспрямованість” (“Вольові якості особистості”); VAR31 – “Е” (“Суверенність і стереотипія”) (“Шкала фашизму”); VAR38 – “Прямолінійно агресивний тип міжособистісної поведінки”, VAR39 – “Недовірливо скептичний тип міжособистісної поведінки”, VAR40 – “Покірно-сором’язливий тип міжособистісної поведінки” (“Методика інтерперсональної діагностики міжособистісної поведінки”); VAR46 – “Почуття громадського обов’язку” (“Тест-опитувальник особистісної зрілості”); VAR49 – “Раціональність”, VAR50 – “Готовність до ризику” (“Особистісні чинники прийняття рішень”); VAR51 – “Аналіз протиріч”, VAR52 – “Прогнозування”, VAR54 – “Планування”, VAR55 – “Критерії оцінки” (“Здатність до самоврядування”); VAR70 – “F” (“стриманість-експерсивність”), VAR74 – “L” (“довірливість-підозрілість”), VAR76 – “N” (“прямолинійність-дипломатичність”), VAR79 – “Q2” (“конформізм-нонконформізм”) (16PF Р. Кеттелла); VAR82 – “Фантазія”, VAR90 – “Екстремальний страх”, VAR91 – “Моральний страх”, VAR101 – “Прояв страху” (“Ситуативне дослідження страху”); 0,31 – похибка прогнозування.

Як видно з наведеного рівняння регресії, готовність військовослужбовців НГУ до ризику пов’язана з їх здатністю діяти як єдиний добре керований “організм”, здатність покладатися на своїх товаришів, бути впевненими в них, їх здатності до швидкого порозуміння, використовуючи у спілкуванні чіткі короткі зрозумілі формулювання, дієслова, але без критицизму чи, навпаки, без зайвих “ніжностей” (про що свідчать прямі зв’язки зі змінними “Прямолінійно агресивний тип міжособистісної поведінки” (“Методика інтерперсональної діагностики міжособистісної поведінки”), “N” (“прямолинійність – дипломатичність”) (16PF Р. Кеттелла) та зворотні зв’язки з такими змінними,

як “Недовірливо скептичний тип міжособистісної поведінки” (“Методика інтерперсональної діагностики міжособистісної поведінки”), “Покірно-сором’язливий тип міжособистісної поведінки” (“Методика інтерперсональної діагностики міжособистісної поведінки”), “F” (“стриманість – експерсивність”), “L” (“довірливість – підозрілість”), “Q2” (“конформізм – нонконформізм”) (16PF Р. Кеттелла), “Інтернальність у судженнях про життя взагалі” (“Локус контролю”).

Готовність до ризику військовослужбовців НГУ також пов’язана зі здатністю швидко переходити від етапу планування до етапу безпосередньої реалізації дій, орієнтуючись, насамперед, на досягнення результату (необхідність виконати поставлене завдання) у наявних умовах (позитивні зв’язки з такими змінними, як “Критерії оцінки” та “Аналіз протиріч” (“Здатність до самоврядування”) і негативні зв’язки зі змінними “Прогнозування”, “Планування” (“Здатність до самоврядування”), “Раціональність” (“Особистісні чинники прийняття рішень”). Для професійних військовослужбовців готовність до ризику це, насамперед, упевненість у своїй здатності вирішити поставлене завдання в небезпечних для життя умовах, здатність виявляти тактичну гнучкість (зберігаючи товаришів та матеріальні ресурси), а не вияв “геройства” (негативні зв’язки зі змінними “Готовність до ризику” (“Особистісні чинники прийняття рішень”), “Ініціативність”, “Цілеспрямованість” (“Вольові якості особистості”), “Е” (“суверенність і стереотипія”) (“Шкала фашизму”).

Крім того, на готовність до ризику військовослужбовців впливає здатність контролювати свій страх, керуючись моральними настановами, почуттям обов’язку (не боятися виявляти свій страх, проте діяти так, щоб потім не було соромно) (позитивні зв’язки зі змінними “Почуття громадського обов’язку” (“Тест-опитувальник особистісної зрілості”), “Екстремальний страх”, “Прояв страху” (“Ситуативне дослідження страху”) та негативні зв’язки з такими змінними, як “Моральний страх”, “Фантазія” (“Ситуативне дослідження страху”).

Отже, військовослужбовці НГУ є більш готовими до ризику, якщо вони: по-перше, більш упевнені у свої товаришах, у можливості чіткої взаємодії з ними під час виконання поставленого завдання; по-друге,

більш орієнтовані на виконання поставленого завдання (здатні планувати в загальних рисах і відразу переходити до реалізації такого плану та, відповідно, здатні виявляти гнучкість під час виконання); по-тре-те, більш здатні контролювати свій страх, керуючись моральними на-становами та почуттям обов'язку.

Проведений регресійний аналіз також дозволив розробити рів-няння регресії для прогнозування готовності до ризику офіцерів НГУ.

Готовність до ризику офіцерів НГУ = 205,173 – 2,528VAR2 + 5,063VAR8 + 5,144VAR9 – 3,499VAR21 + 3,891VAR23 – 4,639VAR26 + 1,271VAR30 5,301VAR42 – 3,123VAR43 + 1,154VAR46 – 1,075VAR48 – 2,252VAR49 – 5,835VAR52 -4,304VAR54 + 5,492VAR55 + 8,045VAR58 + 6,428VAR62 + 1,881VAR65 + 2,925VAR69 – 2,582VAR70 – 3,403VAR74 – 1,679VAR78 – 6,630VAR88 + 10,649VAR90 + 0,26, де 205,173 – констан-та; VAR2 – “Інтернальність у судженнях про життя взагалі”, VAR8 – “Професійно-соціальний аспект інтернальності”, VAR9 – “Профе-сійно-процесуальний аспект інтернальності” (“Локус контролю”); VAR21 – “Самостійність”, VAR23 – “Наполегливість”, VAR26 – “Ціле-спрямованість” (“Вольові якості особистості”); VAR30 – “D” (“антиін-трацепція”) (“Шкала фашизму”); VAR42 – “Співпрацюючий-конвенці-альний тип міжособистісної поведінки”, VAR43 – “Відповідально-ве-ликодушний тип міжособистісної поведінки” (“Методика інтерперсо-нальної діагностики міжособистісної поведінки”); VAR46 – “Почуття громадського обов'язку”, VAR48 – “Здатність до психологічної близь-кості з іншою людиною” (“Тест-опитувальник особистісної зрілос-ті”); VAR49 – “Раціональність” (“Особистісні чинники прийняття рішень”); VAR52 – “Прогнозування”, VAR54 – “Планування”, VAR55 – “Критерії оцінки”, VAR58 – “Корекція” (“Здатність до самоврядуван-ня”); VAR62 – “Оцінювання результатів” (“Стиль саморегуляції пове-дінки”); VAR65 – “MD” (“низька – висока самооцінка”), VAR69 – “E” (“підпорядкованість – домінантність”), VAR70 – “F” (“стриманість – експерсивність”), VAR74 – “L” (“довірливість-підозрілість”), VAR78 – “Q1” (“консерватизм – радикалізм”) (16PF Р. Кеттелла); VAR88 – “При-родний страх”, VAR90 – “Екстремальний страх” (“Ситуативне дослі-дження страху”); 0,26 – похибка прогнозування.

Готовність до ризику офіцерів є похідною від їх упевненості в собі (позитивний вплив факторів “MD” (“низька-висока самооцінка”) (16PF Р. Кеттелла), “E” (“підпорядкованість-домінантність”) (16PF Р. Кеттелла), своїй здатності контролювати діяльність та ситуацію для досягнення поставленого завдання (позитивний вплив таких змінних, як “Професійно-процесуальний аспект інтернальності” (“Локус контролю”), “Критерії оцінки”, “Корекція” (“Здатність до самоврядування”), “Оцінювання результатів” (“Стиль саморегуляції поведінки”), “Наполегливість” (“Вольові якості особистості”), “D” (“антиінтрацепція”) (“Шкала фашизму”).

Готовність до ризику офіцерів передбачає певний баланс між надмірною рефлексивністю в діяльності та стосунках, яка не дозволяє достатньо швидко переходити від аналізу і планування до безпосередніх дій чи перешкоджає встановленню довірливих стосунків (негативний внесок таких змінних, як “Інтернальність у судженнях про життя взагалі” (“Локус контролю”), “Раціональність” (“Особистісні чинники прийняття рішень”), “Прогнозування”, “Планування” (“Здатність до самоврядування”), “L” (“довірливість – підозрілість”) та спонтанністю, здатністю “йти за ситуацією” (негативний внесок таких змінних, як “F” (“стриманість – експресивність”) (16PF Р. Кеттелла), “L” (“довірливість – підозрілість”) (16PF Р. Кеттелла), “Q1” (“консерватизм – радикалізм”) (16PF Р. Кеттелла), “Самостійність”, “Цілеспрямованість” (“Вольові якості особистості”).

Крім того, готовність до ризику офіцерів НГУ передбачає дотримання певного балансу між здатністю виявляти відповідальність за оточення і схильністю до їх надмірної “опіки” та надмірної “прив’язаності” до них (позитивний внесок таких змінних, як “Професійно-соціальний аспект інтернальності” (“Локус контролю”), “Почуття громадського обов’язку” (“Тест-опитувальник особистісної зрілості”), “Співпрацюючий-конвенціональний тип міжособистісної поведінки” (“Методика інтерперсональної діагностики міжособистісної поведінки”), та негативний внесок таких змінних, як “Відповідально-великодушний тип міжособистісної поведінки” (“Методика інтерперсональної діагностики міжособистісної поведінки”), “Здатність до психоло-

гічної близькості з іншою людиною” (“Тест-опитувальник особистісної зрілості”).

Готовність до ризику офіцерів також передбачає певний баланс між розумною обережністю, здатністю прогнозувати і передбачати небезпеку і сміливістю (позитивний внесок змінної “Екстремальний страх” і негативний внесок змінної “Природний страх” (“Ситуативне дослідження страху”).

Отже, готовність до ризику офіцерів НГУ багато в чому є похідною від особливостей їх професіоналізації, у ході якої мають адекватно розв’язатися такі протиріччя, що визначають становлення офіцера, як:

1) повний контроль над собою і ситуацією – здатність виявляти спонтанність, діяти за ситуацією;

2) взяття на себе повної відповідальності за підлеглих – делегування відповідальності підлеглим, а також відверті формальні стосунки з підлеглими;

3) “розумна обережність” (одним із обов’язків офіцера є передбачення потенційно небезпечних умов) – сміливість (здатність бути прикладом для підлеглих в екстремальних умовах, бойових діях).

Рівняння регресії для прогнозу готовності до ризику у військово-службовців військової служби за контрактом має певний вигляд.

Готовність до ризику військовослужбовців НГУ за контрактом = $387,331 + 3,166\text{VAR}_3 + 6,154\text{VAR}_5 - 6,720\text{VAR}_8 - 9,479\text{VAR}_9 - 4,756\text{VAR}_{23} + 4,144\text{VAR}_{25} - 6,371\text{VAR}_{26} - 1,518\text{VAR}_{31} + 1,890\text{VAR}_{34} - 2,680\text{VAR}_{35} + 2,051\text{VAR}_{36} - 2,508\text{VAR}_{43} + 0,880\text{VAR}_{44} + 1,481\text{VAR}_{46} - 1,137\text{VAR}_{47} - 2,423\text{VAR}_{50} - 4,316\text{VAR}_{59} + 4,018\text{VAR}_{63} - 3,317\text{VAR}_{68} + 3,346\text{VAR}_{72} - 2,284\text{VAR}_{74} + 2,594\text{VAR}_{76} - 2,955\text{VAR}_{77} - 2,776\text{VAR}_{80} - 7,013\text{VAR}_{85} - 7,723\text{VAR}_{88} + 10,675\text{VAR}_{90} + 7,099\text{VAR}_{92} + 8,032\text{VAR}_{95} + 6,051\text{VAR}_{98} - 10,037\text{VAR}_{100} + 0,27$, де 387,331 – константа; VAR3 – “Інтернальність при описі особистого досвіду”, VAR5 – “Інтернальність у сфері невдач”, VAR8 – “Професійно-соціальний аспект інтернальності”, VAR9 – “Професійно-процесуальний аспект інтернальності” (“Локус контролю”); VAR23 – “Наполегливість”, VAR25 – “Уважність”, VAR26 – “Цілеспрямованість” (“Вольові якості особистості”); VAR31 – “Е” (“суверенність і стереотипія”), VAR34 – “Н” (“проективність”), VAR35 –

“Г” (“перебільшене занепокоєння сексуальним життям”) (“Шкала фашизму”); VAR36 – “Владно-лідуючий тип міжособистісної поведінки”, VAR43 – “Відповідально-великодушний тип міжособистісної поведінки” (“Методика інтерперсональної діагностики міжособистісної поведінки”); VAR46 – “Почуття громадського обов’язку”, VAR47 – “Життєва настанова” (“Тест-опитувальник особистісної зрілості”); VAR50 – “Готовність до ризику” (“Особистісні чинники прийняття рішень”); VAR59 – “Планування”, VAR63 – “Гнучкість” (“Стиль саморегуляції поведінки”); VAR68 – “С” (“емоційна нестабільність – емоційна стабільність”), VAR72 – “Н” (“боязкість – сміливість”), VAR74 – “Л” (“довірливість – підозрілість”), VAR76 – “N” (“прямолинійність – дипломатичність”), VAR77 – “O” (“спокій – тривожність”), VAR80 – “Q3” (“низький – високий самоконтроль”) (16PF Р. Кеттелла); VAR85 – “Самооцінка”, VAR88 – “Природний страх”, VAR90 – “Екстремальний страх”, VAR92 – “Страх діяльності”, VAR95 – “Екстремальність”, VAR98 – “Особистісно-стенічний вияв страху”, VAR100 – “Переддія страху” (“Ситуативне дослідження страху”); 0,27 – похибка прогнозування.

Як бачимо із наведеного рівняння регресії, для військовослужбовця НГУ військової служби за контрактом готовність до ризику є похідною від прийняття свого статусу підлеглого та обов’язку захисника (позитивний внесок таких змінних, як “Почуття громадського обов’язку” (“Тест-опитувальник особистісної зрілості”) та “Страх діяльності” (“Ситуативне дослідження страху”) і негативний внесок таких змінних, як “Професійно-соціальний аспект інтернальності”, “Професійно-процесуальний аспект інтернальності” (“Локус контролю”) та здатності довіритися командирі і товаришам, підтримувати з ними прийнятні, насамперед робочі, стосунки, які можуть бути дещо директивними (суворими) (позитивний внесок “N” (“прямолинійність – дипломатичність”) (16PF Р. Кеттелла), “Владно-лідуючий тип міжособистісної поведінки” (“Методика інтерперсональної діагностики міжособистісної поведінки”) та негативний внесок таких змінних, як “Л” (“довірливість – підозрілість”) (16PF Р. Кеттелла), “Відповідально-великодушний тип міжособистісної поведінки” (“Методика інтерперсональної діагностики міжособистісної поведінки”), “Г” (“перебільшене занепокоєння сексу-

альним життям”) (“Шкала фашизму”). Військовослужбовець військової служби за контрактом має виконувати наказ командира, проявляючи при цьому тактичну гнучкість та розумну обережність (негативний внесок таких змінних, як “Цілеспрямованість” (“Вольові якості особистості”), “Планування” (“Стиль саморегуляції поведінки”), “Наполегливість” (“Вольові якості особистості”), “Готовність до ризику” (“Особистісні чинники прийняття рішень”), “Е” (“Суверенність і стереотипія”) (“Шкала фашизму”), та позитивний внесок змінної “Гнучкість” (“Стиль саморегуляції поведінки”).

Оскільки військовослужбовець військової служби за контрактом досить часто опиняється у ситуації, коли рішення про необхідність виконувати поставлені завдання в екстремальних умовах йому фактично “нав’язується” зовні – віддається наказ командира, його готовність до ризику є похідною також і від того, який був раніш набутий практичний досвід виконання службово-бойових завдань у ризиконебезпечних для життя ситуаціях: вимушує цей досвід боятися усього оточуючого світу, виявляти невпевненість у собі чи навчив передбачати небезпеку, запобігати їй, боротися, набувати нових якостей або принаймні емоційно дистанціюватися від переживання страху (позитивний вплив таких змінних, як “Інтернальність при описі особистого досвіду” (“Локус контролю”), “Інтернальність у сфері невдач” (“Локус контролю”), “Екстремальний страх”, “Екстремальність”, “Особистісно-стенічний вияв страху” (“Ситуативне дослідження страху”), “Н” (“проективність”) (“Шкала фашизму”), та негативний вплив таких змінних, як “Життєва настанова” (“Тест-опитувальник особистісної зрілості”), “Самооцінка”, “Природний страх”, “Переддія страху” (“Ситуативне дослідження страху”). Здатність долати напруження, яке переживає людина у небезпечній для життя ситуації, залишатися у врівноваженому стані (негативний внесок змінних “О” (“спокій – тривожність”), “Q3” (“низький – високий самоконтроль”) (16PF Р. Кеттелла), “С” (“емоційна нестабільність – емоційна стабільність”) та позитивний “Н” (“боязкість – сміливість”) (16PF Р. Кеттелла) дозволяє зберігати ефективність, точність діяльності під час виконання поставлених службово-бойових завдань.

Як бачимо, готовність до ризику військовослужбовців НГУ військової служби за контрактом залежить від особливостей становлення їх професіоналізму, від того, наскільки адекватно були розв'язані протиріччя, що визначають цей процес:

1) точність виконання наказу – здатність виявляти тактичну гнучкість при виконанні наказу, а також довіра командирів – виконавча самостійність;

2) висока довіра товаришам – суворість у міжособистісних стосунках;

3) напруження – спокій (як особливості саморегуляції при прогнозуванні небезпеки, вироблені на основі досвіду), а також обережність – схильність до ризику (як особливості виконавчих дій, вироблених на основі досвіду).

Найбільш специфічним є рівняння регресії, що прогнозує готовність до ризику у військовослужбовців НГУ строкової служби.

Готовність до ризику військовослужбовців НГУ строкової служби = $427,424 - 1,721\text{VAR}3 - 3,957\text{VAR}16 - 4,377\text{VAR}25 - 2,993\text{VAR}27 + 1,609\text{VAR}29 - 2,222\text{VAR}41 - 2,845\text{VAR}49 + 3,270\text{VAR}51 - 3,107\text{VAR}67 + 3,247\text{VAR}68 - 4,004\text{VAR}70 - 2,603\text{VAR}72 - 3,158\text{VAR}73 - 3,951\text{VAR}74 + 2,973\text{VAR}78 - 5,500\text{VAR}79 - 2,579\text{VAR}81 - 10,415\text{VAR}95 + 8,126\text{VAR}98 - 6,072\text{VAR}102 + 5,332\text{VAR}104 + 0,23$, де 427,424 – константа; VAR3 – “Інтернальність при описі особистого досвіду”, VAR16 – “Готовність до діяльності з подолання труднощів” (“Локус контролю”); VAR25 – “Уважність” (“Вольові якості особистості”); VAR27 – “А” (“консерватизм”), VAR29 – “С” (“авторитарна агресія”) (“Шкала фашизму”); VAR41 – “Залежно-слухняний тип міжособистісної поведінки” (“Методика інтерперсональної діагностики міжособистісної поведінки”); VAR49 – “Раціональність”, VAR50 – “Готовність до ризику” (“Особистісні чинники прийняття рішень”); VAR51 – “Аналіз протиріч” (“Здатність до самоврядування”); VAR67 – “В” (“низький – високий інтелект”), VAR68 – “С” (“емоційна нестабільність – емоційна стабільність”), VAR70 – “F” (“стриманість – експресивність”), VAR72 – “H” (“боязкість – сміливість”), VAR73 – “I” (“жорсткість – чутливість”), VAR74 – “L” (“довірливість-підозрливість”), VAR78 – “Q1” (“консерватизм – радикалізм”),

VAR79 – “Q2” (“конформізм – нонконформізм”), VAR81 – “Q4” (“розслабленість – напруженість”) (16PF Р. Кеттелла); VAR95 – “Екстремальність”, VAR98 – “Особистісно-стенічний вияв страху”, VAR102 – “Сензитивність страху”, VAR102 – “Стенічна післядія страху” (“Ситуативне дослідження страху”); 0,23 – похибка прогнозування.

Як бачимо із наведених даних, на відміну від інших категорій у військовослужбовців НГУ строкової служби прогноз готовності до ризику вибудовується не стільки на основі набутих специфічних механізмів саморегуляції, скільки на сформованих особистісних рисах, що є похідним від вікових особливостей. Так, частина стилів саморегуляції, описаних В. Моросановою, деякі вольові якості, особистісна зрілість (ціннісно-смилова сфера особистості) у цій віковій групі перебувають на стадії свого формування і не мають достатньої регулюючої сили, особливо якщо йдеться про екстремальні ситуації самореалізації.

Як і в інших групах, для військовослужбовців строкової служби готовність до ризику визначається здатністю ефективно діяти в небезпечних ситуаціях, що в їх випадку є балансом між здатністю стримувати свої переживання, які свідчать про небезпеку, долати свої страхи, не рефлексувати з приводу невдач та випробувати нові способи дій (оскільки в цій групі професійна самосвідомість лише формується), про що свідчить позитивний вплив на готовність до ризику таких змінних, як “Особистісно-стенічний прояв страху”, “Стенічна післядія страху”, “С” (“емоційна нестабільність – емоційна стабільність”) (16PF Р. Кеттелла), та негативний вплив змінних “Сензитивність страху”, “Екстремальність страху” (“Ситуативне дослідження страху”), “F” (“стриманість – експресивність”) (16PF Р. Кеттелла), “В” (“низький – високий інтелект”) (16PF Р. Кеттелла), “Раціональність” (“Особистісні чинники прийняття рішень”), “Інтернальність при описі особистого досвіду” (“Локус контролю”), “Уважність” (“Вольові якості особистості”), “А” (“консерватизм”) (“Шкала фашизму”) та здатністю адекватно оцінювати ситуацію, не наражатися на не виправданий ризик (позитивний вплив змінних “Аналіз протиріч” (“Здатність до самоврядування”) негативний вплив змінних “Н” (“боязкість – сміливість”) (16PF Р. Кеттелла), “Готовність до діяльності з подолання труднощів” (“Локус контролю”).

Іншим важливим моментом готовності до ризику військовослужбовців НГУ строкової служби є їхня залежність від статусу юнака у військовому колективі. Готовність до ризику цих військовослужбовців тим більша, чим більше у них досвід переживання (участі) в небезпечних ситуаціях сприяв підвищенню їх самооцінки, упевненості в собі, їх статусу в соціальній референтній групі, їх упевненості в товаришах (про що свідчить позитивний вплив на готовність до ризику таких змінних, як “С” (“авторитарна агресія”) (“Шкала фашизму”), “Q1” (“консерватизм – радикалізм”) (16PF Р. Кеттелла), негативний вплив показників за шкалами “Q2” (“конформізм – нонконформізм”), “Г” (“жорсткість – чутливість”), “Q4” (“розслабленість – напруженість”), “L” (“довірливість – підозрілість”) (16PF Р. Кеттелла), та змінною “Залежно-слухняний тип міжособистісної поведінки” (“Методика інтерперсональної діагностики міжособистісної поведінки”).

Як бачимо, готовність до ризику у військовослужбовців строкової служби певною мірою є похідною від актуальних у цій віковій групі (18–20 років) процесів самоідентифікації, специфічних механізмів визначення свого статусу в закритих чоловічих групах. Наявність досвіду переживання небезпечних ситуацій, успішного подолання випробувань (та відповідального ставлення до наданого завдання), виявів сили і навіть агресії, які привели до підвищення статусу в закритих чоловічих групах, позитивно позначаються на самооцінці та усвідомленні власної готовності до ризику. Зазначимо, що саме ці закономірності покладені в основу отримання статусу в соціальній групі через ініціацію, проходження випробування молодими людьми, які широко описані в соціальній і віковій психології. Притаманне для цієї вікової групи прагнення виявляти себе, бути задіяним у соціально значущій ситуації, певна несприйнятливність до власного негативного досвіду, помилок, неохочість до рефлексії, нехтування зовнішніми ознаками і внутрішніми відчуттями, які свідчать про небезпеку, суворе наслідування цінностей своєї соціальної групи (“чоловіча романтика”, у тому числі ідеї “братерства”), які в закритих чоловічих групах підтримуються дієвими механізмами впливу і маніпуляціями (що сприяє актуалізації компенсаторних механізмів і формуванню у юнаків маскулінних

рис), є специфічними механізмами формування самоідентифікації юнаків, у тому числі статевої та професійної, через набуття певного статусу в закритих чоловічих групах. Ці особливості використовуються не лише для формування готовності до ризику молодих людей, яких призвали захищати Батьківщину, але і для втягування юнаків у кримінальні організовані групи. На противагу цьому зазначимо, що самооцінка молодої людини визначається через відповідність цінностям своєї соціальної групи, тому готовність до ризику юнаків, які належать до закритої чоловічої групи військового колективу та організованої злочинної групи, хоча і має певну схожість у використаних механізмах формування, але ґрунтується на різній ціннісній основі.

Висновки

1. Проведене теоретичне та емпіричне дослідження дозволило сформулювати власне визначення психологічної готовності до ризику військовослужбовця НГУ, яка є складною динамічною системою, що відображає здатність особистості виконувати службово-бойові завдання в екстремальних умовах, її спроможність зберігати власну боєздатність на високому рівні, структуру якої складають компоненти самовладання, професійна ідентичність, військова товарииськість та здатність до вольового зусилля.

2. У результаті проведеного регресійного аналізу психодіагностичних даних було визначено, що психологічна готовність до ризику військовослужбовця НГУ має в своїй основі три складники, два з яких відображають зосередженість на виконанні поставленого завдання та високий рівень взаємодії, остання є специфічною ознакою військово-професійної діяльності військовослужбовців, а третя – здатність контролювати свій страх, хоча і є загальноприйнятною, але в своїй основі має специфічну для військовослужбовців мотивацію – мотивацію обов'язком.

3. Складники психологічної готовності до ризику військовослужбовців НГУ мають специфіку виявлення залежно від особливостей їх військово-професійного статусу та набуття професіоналізму.

Так, в офіцерів психологічна готовність до ризику тим вища, чим адекватніші розв'язані наступні протиріччя, що визначають їх про-

фесійне становлення: повний контроль над собою і ситуацією – здатність виявляти спонтанність, діяти за ситуацією; взяття на себе повної відповідальності за підлеглих – делегування відповідальності підлеглим; а також відверті – формальні стосунки з підлеглими; “розумна обережність” – сміливість.

У військовослужбовців НГУ військової служби за контрактом до таких протиріч належать: точність виконання наказу – здатність виявляти тактичну гнучкість під час виконання наказу, а також довіра командирів – виконавча самостійність; висока довіра товаришам – суворість у міжособистісних стосунках; напруження – спокій як особливості саморегуляції при прогнозуванні небезпеки, вироблені на основі досвіду, та обережність – схильність до ризикованих дій як особливості виконавчих дій, вироблених на основі досвіду.

У військовослужбовців НГУ строкової служби психологічна готовність до ризику багато в чому є похідною від особливостей їх соціалізації, а не професіоналізації, а також від того, як були розв’язані протиріччя, що визначають набуття статусу у військовому колективі: конформізм – здатність протиставити себе групі (нонконформізм); рефлексивність та чутливість до різних аспектів ситуації – самовпевненість; обережність – прагнення «показати» себе (використання ризикованих дій).

Зазначимо, що висновок про певну залежність психологічної готовності до ризику від набуття професіоналізму є дійсним лише для фахівців ризиконебезпечних професій, зміст яких і передбачає дію в екстремальних ситуаціях.

Список використаної літератури

1. Бабаян Ю. О. Особливості психологічної готовності військовослужбовців до дій в екстремальних умовах / Ю. О. Бабаян, Л. О. Грішман // Психологічні науки : збірник наукових праць. – 2014. – Випуск 2.13 (109). – С. 17–21.
2. Билиця А. Я. Основні ознаки поняття виправданого ризику [Електронний ресурс] / А. Я. Билиця // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України, 2009. – Вип. 21. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apvchzu_2009_21_26.pdf

3. Военная психология: методология, теория, практика [Текст] : учебно-метод. пособие / П. А. Корчемный [и др.]. – М. : Воениздат, 2010. – 340 с.
4. Грязнова Т. В. Психологические механизмы готовности к социальному риску в профессиональной деятельности руководителя: на примере руководителей высшего звена железнодорожного транспорта [Текст] : автореф. дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.03 / Т. В. Грязнова ; Госуд. образоват. учреждение выс. проф. образ “Дальневосточный госуд. ун-т путей сообщения”. – Хабаровск, 2007. – 26 с.
5. Грязнова Т. В. Взаимосвязь готовности к риску и личностных особенностей инженеров-руководителей предприятий ЖД транспорта [Электронный ресурс] / Т. В. Грязнова. – Режим доступа : http://www.portalus.ru/modules/psychology/rus_readme.php?subaction=showfull&id=1155015150&archive=01&start_from=&ucat=27
6. Кленова М. А. Социально-психологическая адаптация молодежи и склонность к риску [Текст] / М. А. Кленова // Известия Саратовского университета. [Новая серия. Философия. Психология. Педагогика]. – 2010. – Т. 10, вып. 3. – С. 79–82.
7. Колесніченко О. С. Структурно-функціональна модель психологічної готовності військовослужбовців Національної гвардії України до ризику [Текст] / О. С. Колесніченко, А. А. Лиман // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 3. – С.153–158.
8. Левинцова Н. С. Некоторые структурные особенности готовности к риску, связанные с порогом активности и личностными качествами сотрудников полиции [Текст] / Н. С. Левинцова // Вестник Бурятского государственного университета. – 2014. – Вып. 5 : Психология, социальная работа. – С. 48–51.
9. Луман Н. Понятие риска: риск, неопределенность, случайность [Текст] / Н. Луман ; [пер. А. Ф. Филиппова] // THESIS : теория и история экономических и социальных институтов и систем. – 1994. – Вып. 5. – С. 135–160.
10. Моторин В. Б. Воспитательная работа с личным составом подразделений повышенного риска (на материалах функционирования Государственной противопожарной службы МЧС России) [Текст] / [В. Б. Моторин, В. Л. Марченко, П. А. Ткачев и др.]. – СПб : Санкт-Петербургский институт ГПС МЧС России, 2006. – 160 с.
11. Моторин В. Б. Риск в профессиональной деятельности: основные факторы и особенности проявления [Текст] : монография / В. Б. Моторин. – СПб : СПбУ МВД России, 2002. – 240 с.

12. Петимко А. И. Основные направления и концепции в исследовании риска и современное состояние проблемы в психологии [Электронный ресурс] / А. И. Петимко, В. Л. Зверев // Научный электронный журнал “Вестник Санкт-Петербургского университета ГПС МЧС России”. – № 4 (2010). – Режим доступа : http://vestnik.igps.ru/?page_id=484

13. Петровский В. А. Поведение человека в ситуации риска и опасности (к психологии риска) [Текст] / В. А. Петровский // Новые исследования в психологии. – № 1. – М. : Педагогика, 1974. – С. 23, 24.

14. Приходько І. І. Засади психологічної безпеки персоналу екстремальних видів діяльності [Текст] : монографія / І. І. Приходько. – Харків : Акад. ВВ МВС України, 2013. – 745 с.

15. Яковенко С. І. Психічна стійкість військовослужбовців до впливу екстремальних чинників [Текст] / С. І. Яковенко, Т. М. Яковенко. – К. : КВГІ, 2008. – 265 с.

Стаття надійшла до редакції 2.05.2016

Колесниченко А. С., Приходько І. І., Мацегора Я. В., Юрєва Н. В.
Прогнозирование психологической готовности к риску специалистов экстремальных видов деятельности

Статья посвящена проблеме прогнозирования психологической готовности к риску специалистов экстремальных видов деятельности. Приведен подробный аналитический обзор интерпретации понятия “психологическая готовность к риску” различными учеными. Представлено собственное понимание данного понятия – сложная динамическая система, отображающая способность личности выполнять служебно-боевые задачи в экстремальных условиях, ее способность сохранять собственную боеспособность на высоком уровне, структуру которой составляют компоненты: самообладание, профессиональная идентичность, военная общительность и способность к волевому усилию. Представлены результаты обобщения переменных, которые определяют психологическую готовность к риску военнослужащих Национальной гвардии Украины с помощью регрессионного анализа. Уравнения регрессии были рассчитаны для общей выборки военнослужащих Национальной гвардии Украины, офицеров, военнослужащих военной службы по контракту, военнослужащих срочной службы.

Ключевые слова: *психологическая готовность к риску, модель психологической готовности к риску, самообладание, профессиональная идентичность, военная взаимопомощь и способность к волевому усилию.*

Kolesnichenko O. S., Prihodko I. I., Matcegora Y. V., Yurieva N. V.
Prediction psychological preparedness extreme risk of professional activities

The article is devoted to the prediction of psychological readiness for risk professionals extreme activities. An analytical review of the detailed interpretation of the concept of “psychological readiness for to take risks” various scientists. The concept is opened like a complex dynamic system that reflects the ability of the individual to perform the service and combat missions in extreme conditions, its ability to maintain their own fighting ability at a high level, the structure of which make up the components of self-control, professional identity, military partnership and ability to strong-willed efforts.

The results generalize variables that determine the psychological readiness for the risk of military personnel of the National Guard of Ukraine through regression analysis. The regression equation was calculated for the total sample of National Guard Ukraine, officers, military personnel on contract, conscripts.

It is defined that components of psychological readiness for risk of the military personnel of NGU have specifics of manifestation depending on features of their military and professional status and acquisition of professionalism

Officers of psychological readiness for the risk, as higher the more adequate solved these contradictions that define their professional development, full control of a situation and – the ability to show spontaneous act on the situation; assumption of full responsibility for subordinates – delegating responsibility to subordinates; and frank – formal relationship with subordinates; “Reasonable care” – courage.

Professional military personnel of NGU to such differences include: the accuracy of the order – the ability to show tactical flexibility in the execution

of the order and trust commander – executive autonomy; high confidence comrades – the severity of interpersonal relationships; tension – peace; caution – susceptibility to risky operations.

Military conscripts of NGU psychological readiness for risk is largely derived from the characteristics of their socialization, not professionalism, but also on how the conflict was resolved, defining becoming a military team, conformism – the ability to oppose the group; reflexivity and sensitivity to various aspects of the situation – the self-confidence; caution – the desire to “show” him.

Keywords: *psychological readiness for risk, the regression equation, the model of psychological readiness for risk, self-control, professional identity, military partnership, ability to strong-willed efforts.*

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ СЕРІЯ: ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

№ 2(4)/2016

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань
України у галузі психологічних наук
(наказ МОН України від 13.07.2015 № 747)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого
засобу масової інформації КВ № 16330-4802Р від 27.01.2010

Редактор С. С. Кондратюк

Комп'ютерна верстка О. В. Філіпенко

Відповідальність за достовірність фактів та інших даних несуть автори

Здано до набору 26.05.2016. Підписано до друку 15.06.2016

Формат 60×84/16. Гарнітура Minion Pro. Тираж 100 прим.

Друк офсетний. Ум. друк. арк. 15,58. Обл.-вид. арк. 16,08

Адреса редакції та видавця:

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29007, Україна
тел. +38(0382)65-05-93. <http://nadpsu.edu.ua/nauka/fahovi-vidannya-akademiyi/>

Електронну версію збірника розміщено за веб-адресою
http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpnavv_ppn/index.html

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3010 від 22.10.2007. Зам. № 123